

OKÄND ORDNING

Frågan om det okända i det kända präglar Jonas Modigs sjätte diktsamling. Boken oscillerar mellan bokstavligt och bildligt. Den kan läsas konceptuellt, menar Therese Eriksson i sin recension, men konceptet är intressantare än den poesi som fått gestalta det.

Lyssna till recensionen? Klicka på pilen!

På pappret verkar det så lovande. Jonas Modigs *Punkterna på kartan* tampas med den eviga frågan om kartan versus verkligheten – ett dilemma som aldrig mister sin angelägenhet. Utförandet är också oklanderligt, formen lika genomtänkt som diktsamlingens idé är konsekvent genomförd. Ändå, eller just därför, griper den aldrig riktigt tag; det är för oantastligt, ett alltigenom mekaniskt bygge, och mina tankar vandrar ständigt iväg på annat håll. Istället för blodfyllt engagemang som suger åt sig läsarens uppmärksamhet, finns här en stum håglöshet. Om diktsamlingar kunde förse med kliniska diagnoser, skulle jag säga att *Punkterna på kartan* är lindrigt deprimerad.

Med ett sådant temperament erbjuds vare sig vilda infall, vågade utsvävningar eller kaxiga påståenden. Däremot finns en fråga – en enda tydligt formulerad sådan – som är central för diktsamlingen: ”Hur hittar man tillbaka till ordningen, / finns den i kärnan av det okända?” Det är den som *Punkterna på kartan* försöker besvara. Tron på att det existerar en särskild underliggande ordning, ett dolt men på förhand givet mönster, är seglivad hos människan. Hos Jonas Modig finns den uttryckt också i förra diktsamlingen, *Mellan öarna i de långa sunden* (2017): ”Vi är väl av en annan sort, / vi som tror att naturen har en hemlig / ordning, / en inbyggd klokhet som är något mer.”

Den som ger uttryck för den övertygelsen är förvisso i just det fallet en kanin, men det är inte så noga. Kaninen, en återvändare från samlingen *Kaninen*

rymde (2014), hyser en tro som ofta också är människans, inte sällan mot bättre vetande. Vad gör en människa som behöver orientera sig i världen, som vill avtäcka mönstret? Hon greppar efter en karta. Vilken karta då? I sin sjunde diktsamling rör sig Jonas Modig mellan punkterna på kartan, i ett försök att finna och blottlägga denna hemliga ordning som ständigt undflyr oss. Eller, mer precist: han skapar en egen ordning, och han ritar själv upp kartan för den. Världen är hans egen, kartan likaså.

En av alla författare som arbetat med förhållandet mellan karta och verklighet, men på ett annat sätt och i mitt tycke långt mer fängslande, är den amerikanska poeten Elizabeth Bishop (1911-1979), som i essän "Mechanics of pretense" skriver om poesins syften. Vi behöver, menar Bishop, (er)känna att vårt aktuella språk inte motsvarar de aktuella tingen, men *låtsas* att detta språk finns och på det viset tvinga språket att bli till. Det handlar om att poesin, genom ett ständigt prövande och utvidgande, kan hitta språkets blinda fläckar. Det liknar kartritarens arbete; att så detaljerat och precist som möjligt återge det som tidigare varit terra incognita och därmed samtidigt skapa verkligheten på nytt, i en form vi kan använda oss av för att förstå den bättre. På samma sätt knuffas språket i den riktningen när vi agerar som om det kunde motsvara verkligheten utanför – ett slags poetikens "fake it 'til you make it". Det är utifrån den premissen Bishop arbetar med kartan som idé i sin poesi.

Det kartritandet, det språkarbetet, pågår också i Jonas Modigs *Punkterna på kartan*, men på ett annorlunda vis. Modig tycks dela Bishops uppfattning om språkets betydelse för vår perception av världen, men är samtidigt mindre intresserad av relationen mellan kartan och den faktiska verkligheten. Hans värld förnekar knappast den senare – tvärtom finns här många högst konkreta detaljer – men är samtidigt en egen sfär, avskild. Och i botten vilar ett hopp om att, liksom i barnens serietidningar, kunna dra streck mellan ett antal punkter så att ett mönster – en färdig ordning – kan framträda.

Jonas Modig debuterade som lyriker 1968, med *En sorts fattning*. Därefter en närmare fyrtio år lång poetisk tystnad, som bröts med *Annandagar* (2007); en drabbande direkt diktsamling om erfarenheten av att ha förlorat en son i tsunamin 2004. *Punkterna på kartan* är den femte diktsamlingen efter återkomsten, och sällar sig i såväl tematik som geografisk utgångspunkt till de föregående. Den drygt 80-sidiga volymen består av sju obetitlade avdelningar, med dikter av varierande antal, längd och form.

Den första sektionens prosadikter kontrasteras till exempel mot den sista avdelningens korta, luftiga dikter med många radbrott, som alla inleds med det hoppfulla lilla avstampordet "Nu". Avdelning IV, samlingens svagaste, får mig att tänka på den ålderdomliga genren tillfällesdiktning, men en inverterad sådan. Det är inte dikter skrivna *för* ett särskilt tillfälle, men däremot dikter skrivna *från* väldigt konkreta händelser, platser och tider; Karlsborgs fästnings 200-årsjubileum, rapport från våren i Amsterdam och från coronakarantän i Stockholm, samt en minnesdikt över två silversmidande bröder.

Samlingen binds samman av de kursiverade stycken som inleder varje avdelning, och som både fungerar som introduktioner till respektive sektion och som en långdikt i egen rätt, en man kan läsa fristående från resten av dikterna. Den är en ram, absolut, men för den skull ingen osynlig, anonym byggnadsställning. Tvärtom, den är ofta bra mycket intressantare än det den ramar in. Om resten av dikterna är Modigs poetiska värld, är långdikten själva kartan.

/.../

***Gröna snår sluter omärkligt leden
framför rester av tidigare civilisation,
en röd barack med enkel köksutrustning glömd,
ett stålskelett över ett nedlagt kalkbrott.
Det är aldrig för sent att gå vilse,
följa på måfå någon knapp markering,
stanna i tvekan mellan höga granar
och välja bort en utväg framför någon annan.***

Det går att läsa Modig som naturlyriker, det går att läsa honom som samhällsdiktare, sanningen är väl att han i princip alltid är både och. Till skillnad från exempelvis Thomas Tidholm, som i sin senaste lyriska tankebok *Jordlöparens bok* (2020) beskriver ett gigantiskt brott mellan människan och naturen – en avgrund som enbart konsten kan slå en brygga över, gör Jonas Modig ingen skarp gräns mellan det civiliserade och det vilda. Hans dikter rör sig mellan dem, sömlöst, i vad som ser ut som en önskan om världen som något odelbart och helt.

I en recension av *Kaninen rymde* skriver Magnus Ringgren i Aftonbladet (8/10-14) att Modigs ”naturlyrik börjar inte leva förrän den färgas av människor, historia, arbete, ägande”. Jag tycker – nästan – tvärtom. Av den anledningen utgör de allra första raderna i *Punkterna på kartan* något av ett hinder för mig:

***Ödemarkerna väntar ännu på att befolkas,
väntar på att framtidens nomader hittar ända hit,
deras oförlösta längtan är ympad i landskapet,
i de bortglömda timmervägarna som täckts av gräs,
som följer punkterna på kartan och försvinner.***

/.../

Irritationen är ögonblicklig: vad är det för villfarelse, att ödemarken väntar på och längtar efter folk? Dumheter! Den retningen, sådär direkt i början, är fruktbar för läsningen. Den gör mig alert, och tvingar mig att förhålla mig till min romantisering av naturens likgiltighet – eller än värre, dess aktiva bortvändhet. Om fortsättningen varit lika pigg, hade det kunnat bli en kul brottningsmatch. Fusionen människa-natur syns också i några av de mer

välfunna liknelserna i *Punkterna på kartan*, som ”försummelse som kryper som rödmyror under skjortan”, men trots den tankemässiga prövning Modigs poesi tvingar på mig är det i slutändan de mer renodlat naturlyriska stroforna som talar direkt till mig: ”Kartan ritas inte om / så länge morkullan håller kursen. / Ängen tung av nattens regn.”

Om kartritaren PO Enquist konsekvent placerade byn Hjoggböle i världens mitt, har Jonas Modigs diktning ett mer vidsträckt centrum. En utgångspunkt är Bergslagen. Som Bergslagensdiktare brukar Modig jämföras med Lars Gustafsson, men man kan också dra ett streck på släktrådet till en prosaist som Sven Olov Karlsson, vars båda novellsamlingar *Västmanland* (2015) och *Årsboken* (2019) till stora delar utspelar sig i Bergslagen. Jonas Modigs dikter har sitt hem i dessa geografiska trakter, ibland mellan raderna, ibland högst konkret: ”Lukten av brandrök försvinner aldrig, långt inne i Tivedens / inre kommer en försenad vind från eldens härjningar i / Norbergs skogar”.

Sommarhuset, omdiktad huvudperson i *Vinter i sommarhuset* (2011), finns också i *Punkterna på kartan*, punkterna ”fastväxta på väggen under nyckelskåpet, / bland regnkappor och paraplyer”. Modigs karta har också sina urbana prickar; här, liksom i tidigare verk, skymtar Stockholm och Hammarby sjöstad återkommande fram. Diktraderna ”I det nya höga huset, högre nu än förra veckan, / tänds fönstren framåt kvällen, ett i taget, / virkas samman till ett dödläge, en rad enskildheter” är ett direkt eko från förra samlingens ”Husen växer, våning på våning, / med små fönstergluggar lysande, / utåt mot broarna”.

Punkterna på kartan kan läsas som en konceptuell diktsamling, hur opassande en association till språkexperimentell OEI-lyrik än är i mötet med Jonas Modigs lågmält resonerande, tillgängliga dikt. Men, det är en diktsamling som konsekvent uppehåller sig vid kartan som idé, och där begrepp som karta, punkt och streck upprepas och återkommer, som i omkväden. Om kartan är ramen, det vi orienterar oss efter, är den också alltid en föränderlig storhet; den ritas om, ritas ny. Punkterna finns inte bara som geografiska anvisningar på en bit papper, de finns i både tid och rum; de kan vara platser, men också människor, djur eller – varför inte – båtar. Jonas Modig rör sig mellan de här punkterna på kartan; stannar till på vissa, ibland bara svepande längs prickarna, som utmed en markerad stig.

Poetens oscillerande mellan bokstavligt och bildligt, den eviga rörelsen mellan abstrakt och konkret är den absoluta styrkan i *Punkterna på kartan*. Men, så ger samlingen det där intrycket av att vara inlåst i sin idé om kartan, eller kanske snarare tvärtom: den bärande bjälken – kartan, idén – är mycket intressantare än den poesi som fått gestalta den. Även om P O Enquist lätt storhetsvansinnigt placerade hembyn i kartans mitt, gjorde han det med utsträckt hand och i förbindelse med omvärlden. Jonas Modig ritade en karta över en egen värld. Inget fel med det, men problemet är att hans universum blir tillslutet – läsaren står på trottoaren utanför festen, utan giltigt inbjudningskort.

Jag saknar en inbjudan till *Punkterna på kartan*, jag saknar klarheten och det känslomässiga tonträffen som finns i tidigare verk, och det är här bokens depressivt trista drag gör sig påmint: nerven, stämningen, som klär byggnadsställningen i kött finns här endast i enskilda strofer, mer sällan i hela dikter. De enskilda raderna har å andra sidan en inneboende kraft och skönhet, som ”Minnets lakuner siktar djupet / under nattskärrans röst i mörkret” eller ”Gamla förvissningar, nedsänkta / i övertygelsernas långa fuskbyggen / dränerar flodsystemen med allt som strömmar.”

”Bryggan krymper i sundet, / till en prick, en punkt, / slutet på meningen”, skriver Jonas Modig i *Mellan öarna i de långa sunden*. Dessa punkter och prickar vandrar vidare in i den nya diktsamlingen, brer ut sig i ett kalejdoskopiskt mönster över dikthimlen. Till sist handlar det också, som hos Elizabeth Bishop, om språket och om vad det förmår: punkten som punkt. Inte ens om den är en egen uppdiktad värld, ser verkligheten ut som kartan, den karta som är språket kan kanske aldrig fullt ut återge, spegla eller fånga dess sanning. Kan man någonsin komma fram, sätta punkt? En av dikterna i *Punkterna på kartan* ger ett möjligt – dystopiskt eller hoppfullt, välj själv – svar:

/.../

**Indragen linje, på väg ut igen,
ut över marginalens snäva andrum,
genom svärmarna av skiljetecken,
övermodets, undanflykternas
och tveksamhetens gester.
Språket imploderar
faller ihop och rundar av sig,
hittar till slut en punkt.**

Punkterna på kartan
Jonas Modig
Norstedts, 2020

Författarfoto: Kajsa Göransson